

NIZOZEMSKA

Povijest katoličke k. u Nizozemskoj od 1945. nadalje može se podijeliti u četiri razdoblja: 1) novoskolastička katekizamska k.; 2) povijesno–spasenjska k.; 3) iskustvena k.; 4) osloboditeljska k. Naš je opis povijesno–sustavan. Uporište je odnos k. s crkvenim i društvenim kontekstom.

1. *Novoskolastička katekizamska k.* Ona se u poratnom razdoblju može smatrati posljednjom fazom kat. razdoblja čiji korijeni sežu do polovine 19. stoljeća. Pitanja i odgovori službenog katekizma, proglašena 1948, predstavljali su se vjeroučeniku prema određenim didaktičkim shemama i učili napamet. Katekizam je bio razrada jednog od izdanja kat. novoskolastičke predaje od → Deharbea, čiji je katekizam već 1847. bio prihvaćen u mnogim njemačkim biskupijama i crkvenim pokrajinama. Didaktičke sheme nizozemske k. proizlazile su iz → „münchenske metode“ i iz pojmova „Erlebnis“ i „Arbeitsunterricht“, vrlo cijenjena na početku 20. stoljeća u Njemačkoj i drugdje.

Weberova knjiga *Die Münchener katechetische Methode*, prevedena je na nizozemski već 1907. U svojoj knjizi *Gedachten over theorie en practijk der katechese* (1912) Van den Hengel sustavno je u svom kat. razmišljanju prihvatio sheme „münchenske metode“. Godine 1913. De Kok i Van den Hengel sastavili su svoj *Verklaring van den Nederlandschen katechismus*, dosljedno slijedeći formalne stupnjeve „münchenske metode“: uvod i svrha, izlaganje, tumačenje, sažetak, primjena. Svako pitanje ili niz pitanja katekizma sustavno se obrađivalo prema toj shemi. I De Jongova *Katechetiek*, objavljena 1934, jasno je obilježena njemačkim didaktičkim pokretom. Sve je to nastavilo obilježavati katekizamsku k. u poratnom razdoblju. U toj k. susreću se i ideje koje potječu od biblijskog i liturgijskog pokreta. Nisu međutim

u osnovi izmijenili ciljeve ove k.: naučiti crkveni nauk i pomoću njega jamčiti (trajno) uključivanje u Crkvu.

Ovo, među ostalim, proizlazi i iz žustrih diskusija u neposrednom poslijeratnom razdoblju s obzirom na trajni temelj k.: jesu li to biblijsko-liturgijske tematike liturgijske godine ili sadržaji i strukture katekizma? Branitelji prve mogućnosti nastojali su je opravdati pozivajući se na činjenicu da k. treba biti nužan doprinos navještaju kršćanske vjere i osobnom razvoju vjere vjeroučenika. Smatralo se da taj osobni razvoj vjere može biti bolje promican pomoću k. koja će još više biti usredotočena na konkretnost liturgijske godine – bliža životu, prožetija otajstvom – negoli pomoću spekulativnog intelektualizma katekizma. Mislilo se, kako potvrđuje Romboutsovo izdanje (1945), da je to bio temeljni problem rel. ped. Naprotiv, branitelji (isključive) katekizamske k. nastojali su opravdati svoje stajalište pozivajući se na značenje nauka vjere i morala Crkve, te na važnost njihova sažetog predstavljanja vjeroučeniku, što bi mu trebalo omogućiti da postigne opće poznavanje kršćanske objave. Ovo gledište žarko je branio Bless u knjizi *Ons Godsdienstonderricht* (1945), koje je međutim u isto vrijeme zastupalo potrebu dogmatske obnove katekizamske k.

2. *Povijesno-spasenjska k.* Godina 1964. predstavlja konačni kraj novoskolastičke katekizamske k. U toj se godini nizozemski biskupi odriču obveze učenja napamet katekizma iz 1948. U toj istoj godini izlaze *Gron-dlijnen voor een vernieuwde schoolcatechese*, brigom HKI (Hoger Katechetisch Institut) iz Nijmegena, osnovana 1954 (talijanski prijevod: *Linee fondamentali per una nuova catechesi*, Leumann–Torino, LDC, 1969). Dvije su činjenice međusobno povezane. *Linee fondamentali* izričito prekidaju s idejom objave shvaćene kao *depositum fidei*. → Objava je promatrana kao → povijest spasenja. Iz toga slijedi da k. nije u službi prenošenja i memoriranja određenog broja jednom zauvijek utvrđenih istina te sakramentalnih sredstava i zapovijedi. K. mora učiniti vidljivim Božje spasonosno prisustvo u društvenim i osobnim događajima tijekom povijesti. U tom načinu gledanja povijes spasenja

sa strane Boga ostvaruje se u SZ i u NZ te se nastavlja sve do suvremene povijesti Crkve. Cilj je k. da se „velika povijest“ društva i „mala povijest“ osobnoga života shvate kao povijest ljubazne Božje prisutnosti i nade konačnog dovršenja u Bogu. Zaokret novoskolastičke k. prema povijesno-spasenjskoj k. može se shvatiti kao rezultat razvoja unutar k. i teologije. Već prije drugoga svjetskog rata osjetio se u Nizozemskoj utjecaj kerigmatske teologije i k. Innsbruckške škole (Jungmann). Ona nije više u središte stavljala *depositum fidei*, nego značenje evanđeoske poruke za kršćanina našeg stoljeća. I Guardianieva misao pridonijela je sadržajnoj obnovi k. Nisu nedostajali utjecaji iz Belgije, npr. Opdenboschova praksa teologije bliže životu te Docoeneova razrada pedagoške vrednote dogmi. Oba su imala velik utjecaj na Blessa, koji je u Nizozemskoj ostvario prijelaz od novoskolastičke k. prema povijesno-spasenjskoj k. Neumornom gorljivošću Bless je djelovao i radio u korist dogmatske obnove k., kao što proizlazi, među ostalim, iz već spomenutog djela *Ons Godsdienstonderricht* (1945).

Kasnije je teološko i kat. ozračje u Nizozemskoj bilo pod znatnim utjecajem francuske „nouvelle théologie“, s njezinim predstavnicima: Chenuem, Congarom, De Lubacom i Daniélouom. To se može postupno pokazati u 50. godinama u priručnicima za poučavanje k. u nižim razredima osmogodišnje škole, kao što su npr. 4. sv. *Christus tegemoet* (Hollander), *Die nieuwe aarde* (Hijman i Dinjens), *Met brandent hart* (HKI, u suradnji s braćom iz Maastrichta). I sustavno Hollanderovo djelo *Katechetiek* (1957) obilježeno je tim utjecajem: iako je na prekretnici između novoskolastičke i povijesno-spasenjske k., pod snažnim je utjecajem biblijskog i liturgijskog pokreta kao i viđenja „nouvelle théologie“. U tom se razdoblju sve više uočava izravan utjecaj iz Instituta Supérieur de Pastorale Catéchétique iz Pariza. Različiti su suradnici HKI tamo primili teološku i kat. naobrazbu. Stoga je Nizozemska bila zaprepaštena kad je 1957. bila osuđena kat. postavka pariškog Instituta.

Važan čimbenik koji je paradoksalno pridonio obnovi k. u školi, bila je pažnja prema k. za odrasle. Integrirajući k. za odrasle u opći kat.

plan djelovanja, bilo je moguće u osnovi ublažiti odjek rimske osude k. u školskoj sredini. Skrb za k. za odrasle – povezana s pripremnim radovima za II. vatikanski sabor i s duhom koji prožima te dokumente – razvila se 1966. u *Nieuwe katechismus* (hrv. prijevod: *Novi katekizam*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, ²1984) u „poruku vjere za odrasle“, kako pojašnjava podnaslov, sastavljen „na zahtjev nizozemskih biskupa“. U inozemstvu je poznat kao „→ Nizozemski katekizam“, a preveden je na 15 jezika. Postao je predmetom teškog sukoba između nizozemskih biskupa i Rimske kurije. Prije svega, bila je riječ o problemima sadržaja, kao što je npr. stvaranje anđela i čistih duhova, izravno stvaranje duše s Božje strane, pad, itd. Rimski zahtjev da se prijevodi tog katekizma preispitaju u tim spornim točkama nizozemski su biskupi odbili. Odlučili su objaviti „Dodatak“ novom katekizmu (1969). Tako se sukob smatrao završenim. Dokumenti i priopćenja što se odnose na to razdoblje sukoba (1966–1969) objavljeni su u *Witboek over de Nieuwe katechismus*.

3. *Iskustvena k.* Može se tumačiti kao razrada i usredotočenje određene dimenzije povijesno–spasenjske k. Riječ je o iskustvu vjeroučenika. Pod iskustvom se ovdje podrazumijeva skup doživljenoga, osjećaji, slike, pripovijesti, ideje, vrednote i odnosi prisutni u vjeroučeniku, s obzirom na osobni život i po njemu s obzirom na društveni život. Iskustvena k., osobito ona koju je razvio HKI u knjizi *Katechese op de basisschool* (talijanski prijevod: *L'insegnamento della religione nella scuola primaria*, Leumann–Torino, LDC, 1977) i *Werkboek voor katechese*, može se obilježiti prema tri vida. Prvi vid odnosi se na važnost koja se pridaje samoistraživanju vjeroučenikova iskustva: iskustvena k. ima zadaću pomoći vjeroučeniku da postane svjestan svojega iskustva i da ga shvati. Drugi vid odnosi se na rel. dimenziju toga iskustva: iskustvena k. ima zadaću otvoriti vjeroučenika rel. iskustvu, koje se nudi u svakodnevnom iskustvu. Treći vid odnosi se na povezivanje rel. iskustva i pripovijedanja, slika i ideja sadržanih u hebrejsko–kršćanskom iskustvu: iskustvena k. ima zadaću pomagati vjeroučeniku kako bi, polazeći od rel. iskustva, mogao shvatiti znače-

nje tematika kršćanske vjere za svoj osobni život. Obilježje iskustvene vjere dano je mjestom i ulogom pojma rel. iskustva. Takav se pojam često upotrebljava u formalnom ili u funkcionalnom smislu. Odnosi se na čovjekovu dubinsku dimenziju. Postavka je iskustvene k. da se značenje kršćanske vjere može razjasniti u mjeri u kojoj se rel. iskustvo razvija u vjeroučeniku. Te je ideje već razvio Van der Horst početkom 70. godina ovog stoljeća.

Treba se pitati zašto se u navedenim izdanjima, nešto više od deset godina nakon *Linee fondamentali*, mijenja pravac od povijesno–spasenjske k. prema iskustvenoj k. Spomenuli smo činjenicu da se iskustvena k. može smatrati razradom, ili posebnim stavljenjem u žarište određene dimenzije povijesno–spasenjske k. Držalo se da je takva razrada neophodna, jer je sve češće postojalo jasno da povijesno–spasenjska k. pretpostavlja uvjet kojega stvarno više nije bilo ili barem nije bio dovoljno prisutan. Taj se uvjet odnosi na vjeroučenikovu sposobnost da shvati, očima vjere, veliku i malu povijest kao povijest spasenja u kojoj je Bog prisutan i djeluje za spasenje. Pokazalo se da je ova sposobnost sve češće zahvaćena procesom sekularizacije.

Iskustvena k. može se shvatiti kao oblik primjerene reakcije protiv sve manje sposobnosti ili sve veće nesposobnosti da se prihvati iskustvo u kojem se Bog pojavljuje kao subjekt povijesti i u kojem povijest postaje povijest spasenja. Ona nastoji stvoriti nužne uvjete za razvijanje takvog iskustva. U tu svrhu puno pažnje posvećuje prvim dvama vidovima, o kojima smo već govorili: samoistraživanju vjeroučenikova iskustva i rel. iskustvu. Jedino kada su u određenoj mjeri ta dva vida dostigla dovoljan razvoj, ima smisla prijeći na tumačenje značenja kršćanske vjere.

4. *Osloboditeljska k.* Ovu k. može se na svoj način smatrati kritičkim otporom prema iskustvenoj k. Ona više ne postavlja u središte slobodu pojedinca, nego jednakost svih ljudskih bića i pravdu. Osloboditeljska k. nije potpuno suprotna iskustvenoj k. Naime i osloboditeljska k. često naglašava vjeroučenikovo iskustvo. Razlika se, naprotiv, odnosi na drugi vid iskustvene k. U osloboditeljskoj k. vjeroučenikovo

se iskustvo ne objašnjava prije svega sagledavanjem rel. dimenzije, nego sagledavanjem društvene dimenzije. Usmjerenje osloboditeljske k. ne odnosi se u prvom redu na egzistencijalnu dubinu iskustva, nego na njezinu povijesnu i društvenu širinu i dubinu. Ona uključuje i kritiku i ispravak tog iskustva. Naime onoliko koliko je to iskustvo označeno ideološkim vidovima, kritika → ideologije čini da ti vidovi postaju svjesni. Za treći vid iskustvene k. u novije vrijeme pronalazi se određena podudarnost: ideje stečene u drugom vidu sada se sustavno odnose na tematike kršćanske vjere.

Riječ je međutim o samo formalnoj podudarnosti. Naime, u iskustvenoj k. kršćanska se vjera tumači samoostvarenjem, tj. ostvarenjem čovjeka koji je zapravo građanin. Pripovijesti i slike kršćanske predaje često djeluju kao priznanje i rel. ozakonjenje slobode, samostalnosti, simpatije prema bližnjemu i usmjerenje prema budućnosti, što karakteriziraju građaninovo samoostvarenje. Često je u ovom tumačenju teško prepoznati specifičnost kršćanske tradicije. U osloboditeljskoj k. nastoji se odvojiti dva izvora: izvor građanske kulture i izvore hebrejsko-kršćanske predaje. U svjetlu ovog trećeg vida osloboditeljska k. zato često poprima obilježje suočavanja: upravo snagom kršćanske vjere građanin je potaknut da se obrati „najmanjemu od mojih“. Osim toga osloboditeljska k. upozorava na čovjekovo zlo, grijeh, a to je tema koja se rijetko susreće u iskustvenoj k. U djelu *Dossier bevrjdingsskatechese* od HKI i u djelu J. A. van der Ven *Kritische godsdienstdidactiek i Vorming tot waarden en normen* oblikovani su temeljni pojmovi osloboditeljske k.

Treba se iznova pitati zašto se dogodio prijelaz od iskustvene prema osloboditeljskoj k. S kat. gledišta može se primijetiti da je osloboditeljska k. u Nizozemskoj povezana s razvojem koji se zbio na evropskoj razini i da je pod njegovim utjecajem, npr. od dokumenta koji je pripremila evropska ekipa za k. adolescenata (Bled, 1977), a što su ga kasnije razvili Van Lier, Schlattmann i Gleissner. Dva su čimbenika važna za shvaćanje nizozemske situacije: prvi je teološki, drugi pedagoško-didaktički. Prvi je ustanovljen utjecajem političke teologije, koju

je u Njemačkoj predstavljao Metz, a u samostalnom su je obliku razradili razni nizozemski teolozi. Ova je teologija izoštrila osjetljivost za ideološke vidove prisutne u tumačenju kršćanske vjere. I latinskoamerička teologija oslobođenja vrši velik utjecaj na osloboditeljsku k. u Nizozemskoj. Drugi je razvoj obilježen pedagogijom emancipacije i oslobođenja, koja opet potječe iz Njemačke, nadasve od Mollenhauera i Gamma, ali i iz Latinske Amerike, napose od Freire. I u tom pristupu posvješćivanje o ugnjetavajućim društvenim strukturama zauzima središnje mjesto, a po njemu razvoj osobne i društvene slobode: sloboda za sve bez izuzetka. To znači da se na pojam slobode misli pomoću pojma jednakosti. Sloboda i jednakost mogu se postići samo onda ako pojam društvene pravde zauzme središnje mjesto. Jedino tada postaje moguće ponuditi najobespravljenijima i onima koji su lišeni slobode povlašteno mjesto.

Zaključak. Povijesno-spasenjska k. može se tumačiti kao pastoralno-odgojna kristalizacija novog otvaranja, koje je po II. vatikanskom saboru dobilo od sveopće Crkve odobrenje, premda dvoznačno. Kao posljedica toga novoskolastička katekizamska k. postala je prošlost. Iskustvenu k. može se shvatiti kao kristalizaciju zaokreta nadoknade u suradnji s građanskim liberalizmom. Osloboditeljsku k. može se shvatiti kao kristalizaciju zaokreta nadoknade u suradnji sa socijalizmom i marksizmom. Ovo tumačenje možda objašnjava posebnu povijesnu činjenicu da se nizozemska poslijeratna k. – razdoblje od jedva 40 godina – dijeli u četiri odvojena razdoblja. Činjenica je to značajnija ako se ima na umu da je povijest k. u Nizozemskoj sve do drugoga svjetskog rata bila relativno mirna. Pokazali smo naime da su se upotrebljavale stoljetne predaje katekizama, koje su od jednog do drugog naraštaja prenosile solidnu sadržajnu strukturu. Ipak, to se nije dogodilo jedino u Nizozemskoj nego i u drugim zemljama.

Bibliografija

W. BLESS, „Ons Godsdienstonderricht”, Maastricht, 1945; ISTI (izd.), „Witboek over de nieuwe catechismus”, Utrecht, 1969; P. COOREMAN, „De

Noord-Nederlandse R. K. schoolcatechese in het spanningsveld tussen theologie en pedagogiek", Leuven, 1974; ISTI, „La tensione tra pedagogia e teologia nella catechesi scolastica olandese", u: »Orientamenti Pedagogici« 24(1977)684–705; J. DREISSEN, „Diagnosi del Catechismo Olandese", Brescia, Morcelliana, 1968; HKI, „L'insegnamento della religione nella scuola primaria", Leumann–Torino, LDC, 1977; ISTI, „Linee fondamentali per una nuova catechesi", 1969; ISTI, „Werkboek voor catechese", Nijmegen, 1977; H. HOLLANDER, „Catechetica. Metodologia per l'insegnamento religioso nella scuola primaria", Leumann–Torino, LDC, 1961; J. VAN LIER–G. SCHLATTMANN, „Europese jongeren catechese", u: »Verbum« 42(1975)164–174; C. NEVEN, „Le mouvement catéchétique aux Pays-Bas", u: »Lumen Vitae« 30(1975)345–359; S. ROMBOUTS (izd.), „Het kernprobleem der godsdienstpedagogik", Tilburg, 1945; R. SONNEN, „Olanda", u svesku: „Scuola e religione". Svezak I. „Una ricerca internazionale", Leumann–Torino, LDC, 1971, 315–351; E. THURING, „Houding en Verbouwing. Gedachten over hedendaagse catechese", DEN BOSCH, 1970; „Tussen jeugdzorg en emancipatie", u »Jeugd en Samenleving« 9(1979) 7–8; J. A. VAN DER VEN, „Katechetische leerplannontwikkeling", DEN BOSCH, 1973; ISTI, „Katechese, Heilsgeschiede und Zukunft", u svesku „Bilanz der niederländischen Kirche", Düsseldorf, 1976, 186–215; ISTI, „Der Schüler: Geschichte eines Problems. Übersicht über die wichtigsten Aspekte der niederländischen katholischen Katechese und Katechetik", u: »Religionspädagogische Beiträge« 2(1979)3, 148–180; ISTI, „Kritische godsdienstdidactiek", Kampen, Kok, 1982; ISTI, „L'insegnamento della religione nelle scuole olandesi", u: »Religione e Scuola« 11(1983)328–331. → Catechismo olandese.

J. A. VAN DER VEN